

Õigus kui vahend sotsiaalhoolekande korraldamisel. Probleemid praktikas.

Aare Kruuser

Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi lektor

Sotsiaalteenused on osa üldisest sotsiaalkaitsest.

Kehtiva ülesannete jaotuse kohaselt on riigi roll seada paika:

- 1) põhimõtted, millest peavad KOVID sotsiaalhoolekandelise abi andmisel lähtuma¹ ja
- 2) kehtestada sotsiaalteenustele üldised kvaliteedistandardid ehk sotsiaalteenuste osutamise põhimõtted², millele peavad sotsiaalteenused vastama.

KOVil on sotsiaalteenuste korraldamisel kolm suuremat ülesannet:

- 1) tagada sotsiaalteenuste olemasolu e. Kättesaadavus,
- 2) selgitada välja, millist abi inimene vajab,
- 3) vajadusel osaleda kulude katmisel.

Neile pandud ülesannete täitmiseks tuleb KOVIDel kehtestada abi andmise kord.

KOVIDel on olemas õiguslik alus oma piirkonnas hoolekande korraldamiseks. Probleemi nähakse selles, kas KOVID saavad, tahavad ja suudavad oma autonoomiat sotsiaalhoolekande valdkonnas rakendada.

Ülaltoodu on (lühike) kokkuvõte sellest, milles valdkonnas toimuva eest vastutuse kandjad ja järelevalve teostajad paistavad suuremas osas ühel nõul olevat. Samas on oluline käsitleda seda, milles ollakse eriarvamusel. Mida peetakse praktikas takistuseks ja probleeme tekitavaks.

- Alustame KOVIDele SHSst tulenevast kohustusest kehtestada 13 sotsiaalteenuse osas kord/korrad. Kas see on mõistlik, kui arvesse võtta, et KOV tegelikult kohustuslike sotsiaalteenuste osutamise tingimusi kehtestada ei saa? Samuti arvesse võttes asjaolu, et KOVIDe asjakohaste määruste osas on olulisi etteheiteid nende sisu osas. Kas ei oleks otstarbekam ja efektiivsem neid küsimusi reguleerida siiski riiklikult, jättes korra kehtestamise riigi tasemele?
- Oluline on analüüsida hinnanguid, mille kohaselt teenuse osutamine on just valdkonna õigusliku regulatsiooni tulemusena muutunud liialt bürokraatlikuks, teatud juhtudel isegi kliendi huvisid kahjustavaks. Kas on võimalik menetlust lihtsustada? Kas parema tulemuse annaks haldusmenetluse seaduse sätete laialdasem kohaldamine ja eriregulatsiooni kohaldamine üksnes spetsiifiliste küsimuste lahendamisel?

¹ SHS § 3 lg 2

² SHS § 3 lg 2 jõustus 1.01.2018: Sotsiaalteenuse osutaja peab sotsiaalteenuse osutamisel lähtuma üldtunnustatud kvaliteedipõhimõtetest: isikukesksus, teenuse võimestav iseloom, tulemustele orienteeritus, vajaduspõhine lähenemine, terviklik lähenemine, isiku õiguste kaitse, kaasamine, töötaja pädevus ja eetika ning organisatsiooni hea töökorraldus ja kvaliteetne juhtimine.

- Kas on põhjust toetada ettepanekut sätestada seaduses, et KOV saab teenuste pakkumisel valida ökonoomsema, vähem kulutusi põhjustava teenuse, või tuleb alati eelistada vahendeid, millega saab kliendile pakkuda suuremat iseseisvust?

Probleemi nähakse selles, et vahendeid ei jätku ning teenuse saavad vastava õigusliku aluse olemasolul need, kes oskavad nõuda. Samas ei ole KOVil kohustust (ehk ka võimalust) aidata raskustesse sattunud inimest rohkem, kui kehtivad seadused ette näevad (KOKS § 6 lg 1; SHS § 5 lg 1; 2. ptk; §-d 131–135; § 8). Seetõttu on märgitud vajadust sätestada seaduses täpsemalt KOVide kohustused hätta sattunud inimeste aitamisel (sh matusekulude kandmisel) ja õigus otsustada, millist konkreetset teenust on mõistlik osutada.

- Üle ega ümber ei saa valdkonna finantseerimise küsimusest. Nõuetele vastavuse tagamine eeldab muu hulgas suuremat raha. Seda aga ei ole. Tulemuseks on väidetavalt see, et on tekkinud raskused dementsete inimeste hooldekodudesse paigutamisel.

Lisaks esialgu nimetatule ollakse ühel meelel ka selles, et riigi roll on toetada KOVides sotsiaalhoolekandes töötavate inimeste teadmiste ja oskuste arendamist. Vähem selgust on küsimuses, mida peetakse vajalikuks ette võtta, et nn eesliinil jätkuks pädevoid töötajaid.

Omaette küsimusi on põhjustanud asjaolu, et alates 2018. aasta algusest teostab KOVi poolt sotsiaalteenuste osutamise üle riiklikku järelevalvet Sotsiaalkindlustusamet, kes järelevalve teostamisega samaaegselt on õigusaktidest tulenevaid kohustusi täites samas valdkonnas teenuste osutaja ja KOVidele kohustuslike teenuste osutamise reeglite kehtestaja ja järelevalve teostaja. Kas see on hea lahendus? Kas järelevalve teostamine võiks olla ülesandeks tehtud selleks spetsiaalselt loodavale institutsioonile, kes annab aru otse Riigikogule?